

Віталій МИХАЙЛОВСЬКИЙ
(Київ, Україна)

**Як подільська шляхта
означувала свою територію
(за матеріалами
комісарських свідчень 1564 р.)**

Поділля як регіон згадується у джерелах із середини XIV ст. Походження цього терміну має свою давню і, як на мене, не до кінця завершену в історіографії дискусію. У цій розвідці зосередимо свою увагу на питанні: як шляхта в межах Подільського воєводства у середині XVI ст. окреслювала територію, на якій проживала. Для цього розглянемо документ «*Rewizja praw i przywilejów posiadaczy dóbr królewskich w Koronie na podstawie konstytucji 1562/3 o egzekucji praw i ustaw koronnych*», і проаналізуємо різні види її означення.

Як побачимо з наведених далі прикладів, шляхті йшлося про кілька «рівнів» розуміння свого регіону. Варто зауважити, що Подільське воєводство, яке виникло у 1434 р., займало лише невелику частину історичного Поділля. На середину XVI ст. воно було розділене на один гродський і цілу низку дрібних повітів, які залишилися від старого волостного поділу краю. Західна частина історичного Поділля з кінця XIV ст. відійшла до Руського воєводства, однак в низці документів навіть наприкінці XVI ст. зустрічаємося з ситуацією, коли деякі населені пункти Галицької землі означувалися як належні до Подільської землі. Східна, найбільша частина Поділля, що називалася Брацлавщиною, після перемир'я 1432 р. відійшла до складу Великого князівства Литовського. На час проведення ревізії документів на право земельної власності (1564 р.) Брацлавського воєводства ще не існувало, тому ця територія, як видно зі справи Єжего Язловецького про обмін маєтками (див. нижче), окреслювалася терміном «староство брацлавське і вінницьке». Відомо також, що територія Подільського воєводства до адміністративної реформи 1581 р., поділялася на цілу низку повітів (кам'янецький, летичівський, смотрицький, червоногородський, бакотський, ровський пізніше барський, хмільницький, зінківський,

Выталій МИХАЙЛОВСЬКИЙ. Як польська шляхта...

сатанівський, меджибіжський) [6, с.160]. Часом замість слова «повіт» уживалося «територія» [6, с.165].

Матеріал, який ліг в основу цієї розвідки, походить з комісарських свідчень, які були складені під час „Ревізії листів...” у Подільському воєводстві. Ця акція, за постановою сейму в Пйотркові 1562 – 1563 рр., відбувалася з 4 грудня 1563 р. по 21 березня 1564 р. [21, с.104] і була найбільшою у Польському королівстві ревізією з часу ревізії привілеїв 1469 р. Її проводив коронний підканцлер Войчех з Жихліна, чий підписи присутні на більшості оригінальних привілеїв з території Подільського воєводства [12, с.1–72]. Потреба у такій акції була пов’язана з виконанням рішень сейму по запровадження регулярного війська, на яке мала би йти одна четверта доходу з королівського маєтку. Ця сума дістала назву кварта, а військо, яке утримувалося з цих коштів, почали звати кварцяним.

Рукопис, про який ідеться, зберігається у Бібліотеці Чарторийських у Кракові під номером 1725/IV, має розмір 31×21 см і нараховує 209 аркушів. Стара пагінація сторінок помилкова, за новою документ нумерується від с. 36 по с. 516. (с. 225 повторюється двічі). Весь рукопис писаний однією рукою, окрім с. 459 – 461, котрі писалися в другій половині XVII ст. У 1810 р. рукопис був повернений з Королівської бібліотеки в Стокгольмі. Назва рукопису за каталогом – „*Rewizja praw i przywilejów posiadaczy dóbr królewskich w Koronie na podstawie konstytucji 1562/3 o egzekucji praw i ustaw koronnych*” [4]. Копія, котра стосується виключно ревізії в Подільському воєводстві, зберігається у Центральному державному історичному архіві у м. Львові. Це облята (впис) до книги Тереховляньського гродського суду [2, с.45–74]. Ініціатором впису був королівській покоївник Миколай Черменьський, родина якого була пов’язана з Поділлям [18, с.196]. Невідомо, чи був документ також вписаний до книг кам’янецького земського або гродського суду, адже за цей період збереглася лише одна книга декретів за 1559 – 1586 рр. кам’янецького земського суду [1]. Принагідно зазначимо, що книг вписів як земського, так і гродського судів не було вже у середині XIX ст., про що свідчить опис актових книг, які зберігалися на той час у Київському центральному архіві [9, с.121–122].

Власне, текст рукопису складається з комісарських свідчень, укладених під час ревізії листів у подільському воєводстві, що, як видно з рукопису, проходила з 31 січня по 20 березня 1564 р. і була передумовою проведення першої люстраційної акції 1564 – 1565 рр., визначеної пйотрковським сеймом 1562 – 1563 рр. [16, XIII]. Ці свідчення є певним

додатком або юридичним коментарем до тих документів, котрі шляхта – посесори королівщин – надавала під час ревізії. Зібрання копій цих документів було вписано до окремого фоліанту, що зберігається у Головному архіві давніх актів у Варшаві [3].

Географія населених пунктів, вміщених до розділу „PALATINATUS PODOLIAE”, охоплює насамперед територію Подільського воєводства. Але зустрічаються документи, котрі стосуються сіл, розташованих у Галицькій землі Руського воєводства, насамперед у Теревовельському повіті. Часте зарахування цієї території у різноманітних документах коронної канцелярії до складу Подільського воєводства має давню історію, пов'язану з подіями кінця XIV ст., і може бути окремою темою дослідження. Зазначу лише, що йшлося про персональний вибір шляхтичем місця складання листів перед комісарами.

Спробуємо продемонструвати значну інформативність цього джерела на прикладі невеликого свідчення, розміщеного на сторінці 239, яке містить інформацію про документи, що були представлені на розгляд комісарів братами Яном та Флоріаном П'ясецькими:

[*Jan i Florian Piasezczii*] **Psiecz i Kamienna Kucz** 20 M. S.
(stare), 200 Fl. (stare)

Jan i Florian Piasezczii¹ ukazalii dwa listi [3, 10 v–11; 21, 417–418; 3, 61 v–62; 8, 427, 429] na wsiach Psiecz i Kamienniei Kuczii stare summi dobre. Ukazalii tez i trzeczi listh od Vitulda ruski na summe

¹ Ян і Флоріан П'ясецькі або Пжезводські герба Забава або Яніна, старші сини Павла з Пжезводи П'ясецького та Анни Гинківни з Оринина, кам'янецького войського (1540–1548) [18, № 669]. Під час ревізії Ян і Флоріан домагалися разом з Карапчейовськими, Яцимірськими, Радецькими, Кліусом права на володіння цілої низки сіл у Подністров'ї. Ян П'ясецький помер перед 17 червня 1566 р. [11, 163; 17, № 3263, 3296, 3297] Бартош Папроцький у параграфі про герб Забава згадує двох П'ясецьких з Поділля:

„Dom Piaseckich na Podolu u Kamińca starodawny, z których jeden był od Wołochów zdradliwie przy Wiśniewieckim pojman, i odesłan do Turek; tam srogą śmiercią umorzon w Carygradzie nad odnogą morską ku Galacie idącą: Były dwie szubienice jedna pod drugą; na niższej były dwa haki długie, rozłożyste, a na onej wysokiej tylko śruba, u której był powróż. Tam go wciągnąwszy puszczono prędko; lecać uwiązł za ud; załała go krew, bo się był na dół głową obócił, umarł prędko. Po nim Wiśniewiecki, który za żebro był uziął, obrócił się oczyma ku górze; był żyw do trzeciego dnia, aż go z łuki poganin postrzelił, gdy przeklinał Machometa i wiarę ich. Floryan brat tego zostawił potomstwo w onym kraju” [14, 557–558].

Выталій МИХАЙЛОВСЬКИЙ. Як польська шляхта...

[3, 61 v; 5, 164; 19, 108–109; 7, 119, 126; 15, 231]. Alie o then wzięto było na pytanie do crola Ie[go] M[ości] iesli ma bycz trziman. A crol Ie[go] M[ość] pothem iako ŷnych takich *cognitiq* do drugie[go] seimu odłozicz racził. Doziwocznie tez ukazalii na thi wsi niezawarthe *cuilibet in sua sorte* iszcz ma [3, 62 v–63].

Один з документів, про які йдеться у цьому свідченні – це привілей від 18 листопада 1433 р., наданий у Неполоміцах королем Владиславом II, де він записує своєму покоївнику Слабишу 60 гривень на селах Кужелева та Песець у Кам'янецькому повіті Подільської землі. Наступні документи походять з другої половини XV ст.: у Кракові 26 серпня 1467 р. король Казимир IV записав підкоморію Кристину Щуковському 20 гривень на с. Песець та Кам'яна Куча у Бакотському повіті Подільської землі; у Львові 21 вересня 1470 р. – Миколайові зі Щукова 30 гривень на селах Песець, Кам'яна Куча та Кобаковці у Бакотському повіті Руської [правильно – Подільської] землі. Руський документ Вітовта постав у Вільно 20 лютого 1430 р., що ним великий князь литовський записав своєму слuzі Волосові 100 кіп напівгрошків подільських на с. Волоска і дворах Песець і Кам'яна Куча на р. Калюс у Бакотському повіті Подільської землі. Лист на доживоття, про який згадує документ, стосується надання Янові і Флоріанові П'ясецьким 9 травня 1560 р., за підписом коронного підканцлера Філіпа Падневського. У документах зафіксовані такі суми грошей, записаних на селах – 20 гривень і 200 флоренів, 100 кіп подільських напівгрошків, 20 гривень на Песець та Кам'яну Кучу у документах 1467 р. і ще дві суми на 60 та 30 гривень у документах 1433 та 1470 рр. У двох останніх випадках йдеться ще й про інші села, тому важко визначити, яка сума припадала на ці два населених пункти. Так як суми записів були зроблені у різний час і у різних грошових одиницях, то ревізори намагалися перерахувати всі суми у звичні для людини середини XVI ст. польські злоті. На прикладі документів, поданих на розгляд комісарам Яном і Флоріаном П'ясецькими видно, наскільки інформативним є цей документ.

Отже, після побіжного ознайомлення з рукописом і матеріалом, який міститься у ньому, перейдемо до проблеми, що становить головний інтерес даної розвідки. Питання про те, як шляхта сприймала територію, на якій проживала, в українській історіографії практично не ставилося як дослідницька проблема. Винятком може слугувати розвідка Наталі Яковенко, присвячена життєвому простору та ідентичності руського шляхтича XVII ст. Йоакима Єрлича [10, с.475–509]. У ній дослідниця особливу увагу звертає на Єрличеву ідентичність, проаналізовану через

призму сприйняття ним території, на якій проживав він та його велика родина. Джерелом дослідження послужила «Кронічка.», написана самим Єрличем [10, с.494–497].

Під місцевим подільським регіоналізмом (мається на увазі територія Подільського воєводства) розуміємо певне усвідомлення шляхтою власної територіальної і соціальної окремішності, яка склалася внаслідок специфіки проживання на прикордонні, і, відповідно, сприйняття самої території. Фактом, що засвідчує існування у місцевої шляхти з першої чверті XV ст. відчуття окремішності, є відмова присягати на вірність Вітовтові у 1414 та 1418 рр. Лише з другої спроби у 1418 р. Ягайлові вдалося вмовити подолян на омаж новому володареві (король у своєму мандаті таким чином звертався до подільської шляхти – *ad nobiles Podolie: universis et singulis nobilibus, terrigenis, civibus et quibusquaque terre nostre Podolie*) [13, с.427–428]. Отже, цілком імовірно, що на час укладання «Ревізії» подільська шляхетська корпорація цілком усвідомлювала як свою регіональну окремішність, так і своє значення, яке вона використовувала у боротьбі за посідання королівщин упродовж другої половини XVI – першої чверті XVII ст.

Звичайно, аналізуючи лексику документа, слід пам'ятати, що він не фіксує пряму мову осіб, що свідчили перед комісарами, до того ж нам невідомі ані імена комісарів, ані писарів, що уклали і переписували цей документ. Хоча можна припустити, що вони були місцевого походження, принаймні, з руських земель Польського Королівства, про що свідчить їхня добра обізнаність у географії Поділля. Тож, імовірно, маємо справу з уявленнями про територію Поділля ширшого кола шляхти, яка, втім, не виходила за межі руських воєводств Корони.

Наперед зазначу, що ревізована територія сприймалася шляхтою на різних рівнях – від загальних «край», «Поділля», «прикордоння» до окремих частин воєводства, які окреслювалися «кутками».

Під «краєм» розумілося не тільки Поділля, Подільське воєводство, а й загалом територія на сході. Біля документів Амброзія Ормянчика із Секержинець комісари написали, що він має дім у підгородді Скальського замку, адже «у цьому краї» шляхта повинна мати біля замків двори [4, с. 222]². Те ж саме вони написали біля документів Яна Черменського, який представив привілей на «пустий» пляц біля Кам'янця [4, s. 225 a]. Цим же словом означувалися й села, де шляхта була посесорами. Територія їхнього розташування окреслювалася словосполученнями: *в тому краї, з тамтих країв* (с. Вербка і Крутнів Якуба Чепловського)

² Всі цитати з документи подані у додатку.

Выталій МИХАЙЛОВСЬКИЙ. Як польська шляхта...

[4, с. 242, 273], *там того краю* (с. Левківці Щенної Вороничової) [4, с. 254], *там тих країв* (с. Багринівці Чеклінських) [4, с. 255], *в тому краї подільському* (с. Ростяни Станіслава Струся) [4, с. 255].

Іншим означенням території, яким користувалися комісари, було *Поділля* в кількох варіантах – від старого і вживаного з середини XIV ст. словосполучення *подільська земля* до офіційної назви *подільське воєводство*, яке з середини XVI ст. починає витісняти в документах стару назву. В кількох випадках використовуються варіанти *на Поділлі* та *в Поділлі*. Подільська земля згадується у свідченнях Катажини Бучацької на с. Кужельова, Присілок та Песець [4, с. 222], Яна Черменського на с. Мельниця, Звиняч і Волковці [4, 226, 225 а], Станіслава Струся на сумах, записаних йому на м. Хмільнику та с. Ростяни [4, с.255] та в авантюрній спробі Кшиштофа Лясоцького «повернути» собі усю Подільську землю [4, с.271]. На противагу цим варіантам комісари лише один раз використали нову назву *подільське воєводство*, а саме – біля документів Івана Сутковського на с. Ольховець і Гірчична [4, с.258]. «*На Поділлі*» – позначені були свідчення Ядвіги, дружини покійного Кшиштофа Псарського на с. Чуково і Домброва [4, 224], хоча тут йшлося про місце служби Псарського, Мачея Вілковського на Внучківці [4, 249] та Йолтуха на с. Маркушовці [4, 249]. Лише один раз використано варіант «*в Поділлі*» біля свідчень Героніма і Балтазара Залеських на с. Окунів та Воєводинці [4, 227].

Зважаючи на прикордонний статус Подільського воєводства, варто було очікувати і появи такого означення, як *на пограниччю* або *на кордоні*. Якщо біля документів Миколая Вілковського на Криничинці було позначено, що надання було зроблене старостою для Каспра Вілковського, який ніс службу *на пограниччю* [4, с.227], то вже слово «*кордон*» мало декілька маркерів. У справі Станіслава Струся комісари зазначили, що с. Руда і ліс Рашків знаходяться на самому *валаському кордоні* і під самим Хотиним [4, с.256]. А пустка Уланів, яка належала на той час руському воєводі Миколаю Сенявському, знаходилася за дві милі від Хмільника *на татарському кордоні* [4, с.257]!

Наступним рівнем регіональної ідентифікації виступають різні частини Подільського воєводства, які в комісарських свідченнях позначаються словом «*куток*» з різноманітними відтінками. Так, служební бояри барського замку Берлинські позначили місцезнаходження с. Берниці «*в тому кутку*» [4, с.236]. Біля свідчень вже згадуваного Якуба Чепловського на с. Крутнів комісари зазначили, що воно знаходиться у *небезпечному кутку* або ж *в тому пустому кутку і небезпечному* [4,

с.242]. У свідченнях скальського старости Героніма Лянцкоронського щодо м. Давидківці та с. Рогозна і Свидерів було сказано, що *куток*, в якому вони знаходяться, *подільський* [4, с.251]. А от у свідченнях Пйотра Понговського про с. Попрушна зазначено, що воно знаходиться у *хмільницькому кутку* [4, с.254].

Паралельне використання декількох географічних означень одночасно демонструють приклади родин Плоскирівських та Снітовських. Село Лодижинці, на яке представили комісарам документи Плоскирівські, було зазначене у летичівському повіті, а от службу його власники мали нести вже старості барському [4, с.244]. Наявність Барського повіту фіксується у цьому документі неодноразово. Снітовські ж несли службу кам'янецькому замку, а при цьому село Снітовка розташовувалося у летичівському повіті [4, с.266].

Ще одним прикладом є справа Єжего Язловецького, який подав документи про заміну сіл, які були розташовані в Короні Польській, кам'янецькому та коломийському повітах, і у Великому князівстві Литовському – брацлавському та вінницькому старостах. Останні були зазначені як прикордонні [4, с.262].

Тож, як видно з зазначених прикладів, територія Подільського воєводства мала кілька варіантів назв – від загального «край» до «Подільська земля», «Подільське воєводство». Хоча слово «край» у польській мові у XVI ст. означає країну, тобто Польське Королівство. Саме воєводство уявлялося як територія, що поділяється на повіти, які були прив'язані до замків (що відображає старий волосний поділ), і менші території, що звалися кутками. Саме «кутки» є добрим прикладом існування на той час серед шляхти уявлення про територію свого проживання та служби. Великою мірою такий спосіб конструювання простору Подільського воєводства пов'язаний з прикордонним статусом території та несенням військової служби в ситуації постійної загрози з боку татар і волохів.

ДОДАТОК

Копія: Kraków, Biblioteka XX Czartoryskich. Sygn. 1725/IV. „Rewizja praw i przywilejów posiadaczy dóbr królewskich w Koronie na podstawie konstytucji 1562/3 o egzekucji praw i ustaw koronnych”.

КРАЙ

Амброзій Ормянчик із Секержинець. Дім на підгородді Скальського замку.

s. 222

A ktemu powiadaiaq, zeby tam wthem kraiu byla potrzeba slachczie przy zamczecz dwori miemacz.

s. 225 a.

Выталій МИХАЙЛОВСЬКИЙ. Як польська шляхта...

Ян Черменський на пустий пляц біля Кам'янця

*... Isz tham snacz wthym craiu potrzebna, aby sliachcziczj miełj przy zamczecz
pliacze i domu.*

s. 242.

Якуб Чепловський на с. Вербка.

... A crol Ie[go] M[ość] pothem, iz wtham them Craiu na revisią.

s. 242.

Якуб Чепловський на с. Крутнів.

A crol Ie[go] M[ość] pothem na revisią iako wthamthem craiu.

s. 254.

Щенсна Вороничова на с. Левківці.

...tham tego craiu...

s. 255.

Чеклінські на с. Багринівці.

... tham tych kraïow.

s. 255.

Станіслав Струсь на с. Ростсяни.

...w thantem craiu podolskiem...

s. 273.

Якуб Чепловський на с. Вербка.

... stantych kraïow..., ... yne stam tych kraïow...

ПОДІЛЛЯ

Подільська земля

Катажина Бучацька на с. Кужельова, Прісілок та Песець.

s. 222.

...w ziemi podolskiej, a powiecie camienieczkiem...

s. 226

Ян Черменський на с. Мельниця і Звиняч

... w ziemie podolskiej, a camienieczkiem powiecie liezącich...

s. 225 a.

Ян Черменський на с. Волковці

*...w ziemi podolskiej a powiecie haliczkim liezącei pod zameczkiem pustem
Swiniacze nad Niestrem...*

s. 255.

Станіслав Струсь на суми записані на м. Хмільнику та с. Ростсяни.

... w ziemi Podolskiej liezącich.

s. 271.

Кшиштоф Лясоцький

...na ziemie Podolską.

на Поділлі

Ядвіга дружина покійного Кшиштофа Псарського на с. Чукова і Домброва.
s. 224.

...za służby ktore na Podoliu czyniwał, przeciwko turkom y tatarom...
s. 249.

Мачей Вілковський на с. Внучківці

Isz pustinia na Podoliu...

s. 249.

Йолтух на с. Маркушовці.

Iz pustinia na Podoliu...

в Поділлі

s. 227.

Геронім і Балтазар Залеські на с. Окунів та Воеводинці.

...w Podoliu et districtu bacotensi łączących.

В Подільському воєводстві.

s. 258

Іван Сутковський на частині с. Ольховець і с. Гірчична

... w wojewocztwie podolskiem łączące...

ПОГРАНИЧЧЯ

на пограниччю

s. 227.

Миколай Вілковський на с. Криничці

...starosta Casprowi Wilkowskiem, za służbi ie[go] ktore na pograniczu czynił...

КОРДОН

На валаському кордоні.

s. 256.

Станіслав Струсь на с. Руда і лісі Рашків.

... na samej graniczy walaskiej pod samem Choczimiem.

На татарському кордоні.

s. 257.

Воєвода руський на пустці Уланів.

...dwie milie za Chmielnikiem, na graniczy tatarskiej łączące[go].

КУТОК

В тому кутку

s. 236

Берлінські на с. Берничі.

Iz tam wthem kączie, a są snacz słuskowie Barowie potrzebni.

В тому небезпечному кутку

s. 242

Выталій МИХАЙЛОВСЬКИЙ. Як польська шляхта...

Якуб Чепловський на с. Крутнів.

A wsakze iz tez wtem tham kączie nieprzespiecznem...

В тому пустому небезпечному кутку

s. 242.

Якуб Чепловський

...wthamthem pustem kączie i nieprzespiecznem...

В тому кутку подільському

s. 251

Пан староста скальський на м. Давидківці, с. Рогозно і Свидеров.

A wsakze iz wtham them kączie podolskiem...

В тому кутку хмільницькому

s. 254.

Пйотр Понговський на с. Попрушна

A wsakze iz tez tham wthem kączie chmielniczkem...

СЛУЖБОВИЙ ТА АДМІНСТРАТИЧНИЙ РЕГІОНАЛІЗМ

s. 244

Плоскировські на с. Лодижинці.

... wies Lodzincze, w powiecie liaticzowskiem liezącą. Stą conditią, zeby czasu wtargnienia nieprzyacielskie[go], albo wynnich wsitkich potrzebach Rzeczypospolithej i czasu ruszenia pospolite[go], był się powinien staroszcze barskiemu przilączicz...

s. 266.

Снітовські на с. Снітовка.

... na wies Sniethowkę w powiecie liaticzowskiem liezącą s zachowaniem sluzby ku zamku camienieczkiemu.

КАЗУС ЯЗЛОВЕЦЬКОГО

s. 262

Язловецький обмін селами (Com[m]utatia wsi polskich ... za litewskie).

Села польські в кам'янецькому і коломийському повітах.

...w camienieczkiem i colomyskiem powieziech liezące...

Села литовські в брацлавському у вінницькому староствах.

...wsi w braczlawskiem... w winiczkiem starostwach liezące. s. 263. ... wsziam swem litewskiem..., ...wsi Xzięstwa Litewskie[go]...

ПРИКОРДОННІ СТАРОСТВА

s. 262.

... tych starostw pogranicznich...

Джерела та література

1. Центральний державний історичний архів України у м. Києві. – Ф. 37. – Оп. 1. – Спр. 7. – 598 с.

2. Центральний державний історичний архів України у м. Львові. – Ф. 17. – Оп. 1. – Спр. 4. – С. 45–74.
3. Warszawa. Archiwum główne akt dawnych. – Tzw. Metryka Litewska. – Dz. IV B. – Sygn. 17. – K. 1–224.
4. Kraków. Biblioteka XX Czartoryskich. – Dział rękopisów. – Sygn. 1725/IV. – 462 s.
5. *Грушевський М.С.* Матеріали до історії суспільно–політичних і економічних відносин Західної України. Серія перша (ч. 1–80) (1361 – 1530) // *Грушевський М.* Твори: у 50 томах. – Т. 7. Історичні студії та розвідки (1900 – 1906). – С. 140–226.
6. *Крикун М.Г.* Повітовий устрій Подільського воєводства в XV–XVI ст. Перспективи джерелознавства історичної географії України // *Український археографічний щорічник.* – К., 1993. – Вип. 1. – С. 157–178.
7. *Михайловський В.* Західне Поділля під володінням Вітовка у 1411 – 1430 роках: надавча політика у світлі документів // *До джерел. Збірник наукових праць на пошану Олега Купчинського з нагоди його 70-річчя.* – Львів, 2004. – С. 110–128.
8. *Михайловський В.* Надання земельної власності у Подільському воєводстві за Казимира IV (1448 – 1492) // *Записки наукового товариства імені Шевченка.* – 2004. – Т. CCLI. Праці Історично-філософської секції. – С. 399–438.
9. Список актовых книг, хранящихся в Киевском центральном архиве // *Университетские известия.* – 1863. – № 5.
10. *Яковенко Н.* Життєпростір versus ідентичність руського шляхтича XVII ст. (на прикладі Яна/Йоакима Єрлича) // *Україна XVII століття: суспільство, філософія, культура: Зб. наук. пр. на пошану пам'яті проф. Валерії Михайлівни Нічик / Ред.–упоряд: Л. Довга, Н. Яковенко.* – К., 2005. – С. 475–509.
11. *Bialkowski L.* Podole w XVI wieku. Rysy społeczne i gospodarcze. – Warszawa, 1920. – 232 s.
12. Bona Regalia onerata in terris Russiae etc. Lustratio 1469 r. // *Zródła dziejowe.* – Т. XVIII. – Cz. 1. Polska XVI wieku pod względem geograficzno–statystycznym. – Т. VII. – Cz. 1. Ziemie Ruskie. Ruś Czerwona / Opisana przez A. Jabłonowskiego. – Warszawa, 1902. – S. 1–72.
13. Codex epistolaris Vitoldi Magni Ducis Lithuaniae 1376 – 1430 / Collectus opera A. Prochaska. – Cracoviae: Sumptibus Academiae Literarum Crac., 1882. – CXVI+1114.
14. Herby rycerstwa polskiego. Przez Bartosza Paprockiego zebrane i wydane r. p. 1584 / Wyd. K. J. Turowski. – Kraków, 1858. – 964+CLXII+13.
15. *Kurtyka J.* Repertorium podolski. Dokumenty do 1431 r. // *Rocznik Przemyski.* – 2004. – Т. XL. – Zesz. 4. – S. 127–269.

Выталій МИХАЙЛОВСЬКИЙ. Як польська шляхта...

16. Lustracja województw ruskiego, podolskiego i bełskiego 1564 – 1565. Część I. / Wyd. K. Chłapowski i Helena Żytkowicz. – Warszawa-Łódź, 1992. – XLVII+284 s.

17. Matricularum Regni Poloniae Summaria, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur, contexuit indicesque adiecit Teodorus Wierzbowski. – Pars V. Sigismundi Augusti regis tempora complectens (1548 – 1572). – Varsoviae, MCMXIX. – VIII+256 s.

18. Urzędnicy Podolscy XIV – XVIII wieku. Spisy / Opr. E. Janas, W. Kłoczewski, J. Kurtyka, A. Sochacka. – Kórnik, 1998. – 244 s.

19. Vitoldiana. Codex privilegiorum Vitoldi Magni Ducis Lithuaniae 1386–1430 / Zebrał i wydał J. Ochmański. – Warszawa-Poznań, 1986. – 208 s.

20. Volumina Constitutionum. – Warszawa, 2005. – T. II. 1550–1609. – Volumen 1. 1550–1585 / Do druku przygotowali S. Grodziski i Dwornicka W. Uruszczak. – 516 s.

21. Zbiór dokumentów małopolskich / Wyd. I. Sułkowska-Kuraś i S. Kuraś. – Cz. VII. Dokumenty z lat 1418 – 1434. – Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, 1975. – XXXI+438 s.

Віталій Михайловський (Київ, Україна) Як подільська шляхта означувала свою територію (за матеріалами комісарських свідчень 1564 р.)

У даній розвідці на прикладі свідчень комісарів, що проводили ревізію документів на право земельної власності у 1564 р., робиться спроба фіксації різних означень своєї території подільською шляхтою.

Ключові слова: Поділля, край, пограниччя, кордон, «куток», шляхта, XVI ст.

Виталий Михайловский (Киев, Украина) Как подольская шляхта обозначала свою территорию (по материалам свидетельств комиссаров 1564 г.)

В данном исследовании на примере свидетельств комиссаров, проводивших ревизию документов на право земельной собственности в 1564 г., делается попытка фиксации разных определений своей территории подольской шляхтой.

Ключевые слова: Подолия, край, пограничье, граница, «угол», шляхта, XVI в.

Vitalyi Mikhaylovskiyi (Kyiv, Ukraine) What way a nobility Podillya marked the territory (on materials of certificates of commissars in 1564)

This article uses the example of commissionaires' testimony scripted during the 1564 revision of the documents to establish several different ways, in which the Podillya nobility marked their territory.

Keywords: Podillya, krai, borderland, border, 'end', nobility, 16th century.